

În viziunea autorului categoria gramaticală a diatezei exprimă raportul dintre acțiunea verbului și obiectul sau subiectul ei; cu alte cuvinte, în noțiunea aceasta este cuprinsă ideea interacțiunii dintre subiect și obiect. Aceste raporturi din planul lingvistic pot să corespundă sau să nu corespundă relațiilor existente în formula logică a judecății. După părerea autorului (vezi p. 217), esența gramaticală a diatezei se manifestă în capacitatea limbii de a reda raportul dintre subiect și obiect prin construcții ce *nu corespund* schemei logice a judecății. Reluând una din ideile lingvistului rus A. A. Potebnea (1835—1891), autorul face mențiunea (p. 218) că raporturile exprimate de diateză pot fi atât *bilaterale* (bidirecționale) cât și *unilaterale* (unidirecționale): în primul caz vom avea *subiect — obiect*, în cel de-al doilea, numai *subiect*. În concepția lui V.M.N., în limba rusă contemporană am avea trei diateze: *activă*, *pasivă* și *reflexivă-mediă*. În legătură cu aceasta, autorul relevă, just, că definiția diatezei nu trebuie fundamentată pe principii morfologice. Astfel, un verb ca *reșăjet* „(el) rezolvă“ aparține la diateza activă numai dacă este folosit în propoziție cu sens tranzitiv (*on reșăjet zadăču* „el rezolvă problema“); în caz contrar (de ex., *chorošó reșăjet* „rezolvă bine“), el nu mai este la forma activă¹; tot așa, verbul *stróitsja* în unele construcții are valoare de reflexiv—mediu (*dom stróitsja* „casa se construiește“), iar în altele, de pasiv (*dom stróitsja rabóčim* „casa este construită de muncitor“); verbul *boítsja* „se teme“ nu reprezintă, după autor, o formă a diatezei, deoarece afixul *-sja* are rol derivativ (fără *-sja* acest verb nu se folosește) (vezi p. 219). Această concepție, emisă de F.F. Fortunatov și adoptată și de autorii *Gramaticii limbii ruse* a Academiei de Științe a U.R.S.S., nouă nu ni se pare suficient de convingătoare. În orice caz, nu putem accepta ideea că majoritatea verbelor rusești nu au diateză.

Pentru înțelegerea diatezei în limba rusă criteriul morfologic — arată V.M.N. — numai în parte ne poate ajuta: sînt puține cazurile cînd afixul *-sja* ne permite să diferențiem diateza *non-reflexivă* de cea *reflexivă* (adică forme verbale de *reflexiv-mediă* și *pasiv*, care conțin același afix *-sja*)². În plan strict morfologic, diateza este marcată numai la participiu (activ și pasiv). În schimb, la formele personale — cum remarcă pe drept cuvînt și autorul (p. 219) — diateza se constituie în funcție de raporturi sintactice (depinde de poziția verbului în structura propoziției și de interacțiunea cu alte părți de propoziție). Cu toate acestea, V.M.N. subliniază (p. 220) că ar fi greșit să considerăm diateza drept o categorie exclusiv sintactică³ din următoarele cauze:

1. În limba rusă contemporană, afixul *-sja* joacă un anumit rol în exprimarea diatezei;

¹ Așadar, problema diatezei nu trebuie și nu poate fi examinată numai în plan *paradigmatic*; studiind-o, sîntem obligați să apelăm și la nivelul *sintagmatic*. În legătura cu aceasta vezi și D. Irimia, *Este „se“ marcă a reflexivului românesc?*, „Anuar de lingvistică și istorie literară“, t. XIX, Iași, 1968, p. 169—174.

² În ceea ce privește situația din română vezi C. Dimitriu, *Observații în legătură cu diateza reflexivă în limba română contemporană*, „Analele Științifice ale Universității „A. I. Cuza din Iași (Serie nouă). Secțiunea III (Științe sociale), c. Limbă și literatură, t. XI, 1965, fasc. 2, p. 125—146; D. Irimia, *op. cit.*

³ Așa este considerată diateza în limba română și de D. Irimia, *op. cit.*, p. 169.